

VREMENITA CRKVENA DOBRA

Nikola ŠKALABRIN, Đakovo

Sažetak

Polazeći od ekleziologije II. vatikanskog sabora i odredaba Zakonika kanonskoga prava proglašenog 1983., Autor govori o vremenitim crkvenim dobrima. Crkva je sastavljena od ljudskog i božanskog elementa, koji tvore samo jednu i nerazdvojivu stvarnost. Crkva se služi vremenitim dobrima koliko to zahtijeva njezino poslanje ne gubeći iz vida svoj duhovni cilj. Zakonik govori o prirodnom pravu Crkve na vremenita dobra, o svrhama crkvenih dobara, o daljnjoj specifikaciji subjekata koji potpadaju pod pojam »Katoličke crkve«, o subjektu vlasništva, o pojmu i upravljanju crkvenim dobrima, o upravljanju dobrima privatnih pravnih osoba, kojih dobra nisu »crkvena«, o pojmu »Crkve« u Knjizi V. Zakonika, o važnosti svrha crkvenih dobara, te o zakonima koji reguliraju crkvena dobra.

Cljučne riječi: crkvena dobra, vlastite svrhe Crkve, javne pravne osobe, privatne pravne osobe, mjerodavnost Crkve i prihvaćanje svjetovnih zakona.

Uvod

Pitanje »vremenitih« crkvenih dobara sigurno je jedno od delikatnijih i važnijih pitanja s kojim se Crkva danas treba uhvatiti u koštac. To pitanje postavlja niz općih problema, često složenih, ne samo u sebi, nego i zbog posljedica koje mogu imati različiti načini rješenja. Vodeći računa o tome kako gospodarska stvarnost utječe na život i na osjećaje ljudi, smatramo veoma rječitim za ljude našeg vremena i dovoljno doprinosnim za opću vjerodostojnost Crkve, da ona postavi na ispravan način svoj odnos prema vremenitim dobrima i da, upravo polazeći od tog područja, pokaže svoj identitet na obnovljeni način. Crkva je otajstvo zajedništva koje se rađa iz ljubavi Oca, Sina i Duha Svetoga i utjelovljuje se u zajednicu ljudi koji prihvaćaju dar spasenja i obvezuju se da će ga prenijeti drugima. Naša se spontana misao odmah prisjeća ideala koji je na tako poseban način ostvarila prvotna zajednica i njezinog jasnog svjedočanstva upravo u upravljanju materijalnim dobrima. Zahvaljujući takvom upravljanju evanđeoski je navještaj bio posebno djelotvoran i izvor neodoljive privlačnosti za ljude među kojima je odjekivao: »Svi koji prigriše vjeru držahu se zajedno i sve im bijaše zajedničko. Prodavali bi pokretna i nepokretna dobra i to bi dijelili

svakom prema njegovoj potrebi /.../. Hvalili su Boga i zato uživali naklonost svega naroda» (Dj 2, 44-47).¹

1. Crkva složena stvarnost od nerazdvojivih elemenata: ljudskog i božanskog

Već se u samom naslovu prvoga poglavlja Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* (= LG) Crkva definira kao otajstvo (*Ecclesiae mysterium*), ili još bolje u njoj se u posljednjoj analizi objavljuje otajstvo (tajna Božjeg spasenjskog plana s obzirom na spasenje svemira te, na poseban način, čovječanstva – Bo-uyer). Stoga nas ne smije začuditi što se Crkva ne može na odgovarajući način obuhvatiti u jednoj definiciji i što se ne može sagledati samo pod jednim aspektom. Otajstvo koje na analogan način produžava otajstvo utjelovljene Riječi, participirajući na spasenjskom poslanju i protežući njegovu povijesnu i vidljivu nazočnost. Otajstvo spasenja koje po djelovanju Kristovog Duha sjedinjuje ljude s Bogom i međusobno, prema Božjoj spasenjskoj zamisli, utjelovljujući ih u jedan novi narod u kojem mogu postići osobno spasenje. Ipak II. vatikanski sabor pruža shvaćanje koje je skladnije i potpunije o Crkvi, koje je posve proželo kako reformu kanonskoga prava tako i tekst Zakonika udahnuvši im pojmove i izričaje kako dogmatske tako i stegovne.

Imajući u vidu nemogućnost dosezanja definicije, narav se Crkve očituje preko slika (LG 6, 1), kao što su: ovčinjak, stado, njiva ili Božji posjed, Božja zgrada (i Božji dom, Božja obitelj, sveti hram), nebeski Jeruzalem, bezgrešna djevica, Jaganjčeva zaručnica; te preko alegorija kao što je Kristovo tijelo, ali i preko dogmatsko-teoloških alegorija, kao što su: 1. sakrament spasenja (LG 1) koji izražava dvostruku stvarnost Crkve: ljudsku i božansku; 2. novi *Božji narod* (LG, poglavlje II.) koji tumači povezanost te istodobno i razliku s obzirom na stari Izrael; 3. zajedništvo (*communio*) koje evidentira poseban suodnos među članovima i dijelovima Božjeg naroda; 4. zajednica (*communitas*), koja naglašava hijerarhijsko strukturiranje. Tim se pojmovima trebaju dodati i oni koji proizlaze iz čisto hijerarhijskog promišljanja, kao što su promišljanja o instituciji, uređenju, samostalnoj neovisnoj zajednici i međunarodnoj osobi.

Saborski su oci svjesni da je Crkva i *društvo* (*societas*) koje ima dvostruku narav: vidljivu i nevidljivu, nutarnju i izvanjsku, osobnu i društvenu: »Ali, društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa i mistično Kristovo Tijelo, vidljiv zbor i duhovna zajednica, zemaljska Crkva i Crkva koja već posjeduje nebeska dobra, ne smiju se smatrati kao dvije stvari, nego one tvore jednu složenu stvarnost, koja je

---

¹ Usp. L. MISTÒ, *I beni temporali della Chiesa (cann.1254-1310)*, u: *Il Diritto nel mistero della Chiesa, III*, II Edizione, A cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, PUL, Roma 1992., str. 349.

sastavljena od ljudskog i božanskog elementa. Stoga se ona ne malom analogijom uspoređuje s misterijem utjelovljene Riječi« (LG 8, 1). Stoga se naglašava skladno stapanje dvaju lica Crkve. S jedne strane, nevidljivo lice: duhovna zajednica vjere, nade i ljubavi, obogaćena nadnaravnim darovima, a s druge strane, vidljivo lice, vidljiva struktura, društvo oblikovano hijerarhijskim tijelima, bratstvo koje okuplja, zemaljska Crkva.² Upravo to vidljivo lice Crkve zahtijeva, među ostalim, i vremenita dobra za ostvarenje njezinih vlastitih svrha.

2. Zakonik kanonskoga prava i vremenita crkvena dobra

Novi Zakonik kanonskoga prava, proglašen 1983., posvećuje »*Vremenitim crkvenim dobrima*« posebnu Knjigu, i to V. (*De bonis Ecclesiae temporalibus*), koja ima pet uvodnih kanona i četiri naslova:

- I. Stjecanje dobara (kann. 1259-1272)
- II. Upravljanje dobrima (kann. 1273-1289)
- III. Ugovori i napose otuđenje (kann. 1290-1298)
- IV. Nabožne odredbe općenito i nabožne zaklade (kann. 1299-1310).

Premda se raspored materije s vanjskog gledišta ne razlikuje od rasporeda sadržanog u Zakoniku iz 1917. godine, ipak postoje *neke novine* od kojih ćemo spomenuti samo one glavnije:

1. *Reforma nadarbinskog sustava*, s dosljednim ukinućem Dijela V., Naslova XXV., Knjige III. prijašnjeg Zakonika (kann. 1409-1494), koji se odnosio na crkvene nadarbine i na njihovu dosta zamršenu stegu³;
2. *Naglašavanje duhovnog cilja* crkvene službe prema odredbi dekreta II. vatikanskog sabora o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis*⁴;
3. *Stvaranje novih ustanova* za uzdržavanje i socijalno osiguranje klera i za različite potrebe biskupije (kan. 1274);
4. *Uspostava novih upravnih tijela* kao što je ekonomsko vijeće, biskupijsko i župno (kann. 492 i 537), i ekonom biskupije (kann. 494 i 1278);

² Usp. Usp. C. CORRAL, *Chiesa Cattolica (Ecclesia catholica)*, u: *Nuovo Dizionario di diritto canonico*, a cura di C. Corral Salvador, V. De Paolis, G. Ghirlanda, San Paolo, Milano, 1993., str. 160-161.

³ Usp. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Communicationes* 9 (1977.), 269.

⁴ »Na prvom mjestu mora stajati služba koju vrše sveti službenici. Zato neka se napusti takozvani nadarbinski sistem ili neka se barem tako preuredi da se nadarbinski vid ili pravo na prihode koji su spojeni sa službom, smatra za stvar drugoga reda a prvo mjesto neka se u crkvenom pravu (*in iure*) dade samoj crkvenoj službi pod kojom se od sada ima podrazumijevati svako trajno dodijeljeno zaduženje koje se ima vršiti s duhovnim ciljem« (br. 20, 2). U latinskom se tekstu ne spominje pridjev »crkvenom«, nego je to dodatak prevoditelja!

5. Davanje veće mjerodavnosti na gospodarskom području *partikularnim Crkvama* na biskupijskoj i nacionalnoj razini, primjenjujući načelo »subsidiarnosti«, koje je odobrila Biskupska sinoda 1967. godine⁵;

6. Šire upućivanje na odredbe *građanskoga prava* (kann. 22, 197 i 1290).⁶

S novim se crkvenim zakonodavstvom namjeravalo dati konkretno ostvarenje *saborskih smjernica*, stavljajući vremenita dobra u kontekst »crkvenog zajedništva« i »vjerskog poslanja«, te prožimajući gospodarstvo, koje je nužno za djelovanje Crkve u njezinoj organizaciji i razvitku, vjerodostojnim duhom siromaštva i evanđeoske ljubavi.⁷

Osim toga, novim se zakonodavstvom nastoji:

- 1) osigurati bolje upravljanje crkvenim dobrima, uključujući i laike u taj posao u pravednom omjeru (usp. kann. 492; 537; 1279, § 2; 1282; 1287, itd.);
- 2) ostvariti gospodarska jednakost klera, što ne smije biti samo neka dužnost svećeničke »solidarnosti«, nego i pravičnosti i pravednosti.⁸

U skladu s novim kanonskim odredbama biskupske su konferencije mnogih zemalja izvršile, za svoja područja, široku i radikalnu reformu, u dogovoru s Apostolskom Stolicom. Između Republike Hrvatske i Svete Stolice potpisana su 4 ugovora među kojima je i Ugovor o gospodarskim pitanjima, potpisan 19. prosinca 1996. u Zagrebu, koji je povezan s materijom o vremenitim crkvenim dobrima.⁹

Kanonsko se zakonodavstvo o imovinskoj materiji ne nalazi samo u Knjizi V. Zakonika kanonskoga prava. Brojne odredbe o vremenitim dobrima razasute su po raznim drugim dijelovima Zakonika, koji bi se, s logičkog gledišta, trebali uključiti u sadašnju knjigu tako da u njoj bude predstavljeno cjelovito i sređeno iznošenje odredaba u vezi s vremenitim dobrima. Međutim, to bi doista donijelo velike teškoće tehničkog karaktera, zbog čega je radna skupina zadužena za *Vremenita crkvena dobra* uklopila mnoge odredbe u druge knjige Zakonika, koje im bolje odgovaraju. Navest ćemo kratko one najvažnije:

- sudbina dobara i imovinskih prava javnih pravnih osoba i njihovih obveza u slučaju ujedinjenja, diobe i prestanka: kann. 121-123;

---

⁵ O primjeni načela subsidiarnosti u Crkvi usp. *Enchiridion Vaticanum*, vol. 2, br. 1705-1707.

⁶ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale, II*, ED, Roma, 1996., str. 513.

⁷ Usp. Dekret *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 17, 20-21.

⁸ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 514.

⁹ Usp. *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*. Povijest nastanka i komentar N. Eterović. Predgovor J. Božanić, Glas Koncila, Zagreb, 2001., str. 27-37.

- obveza vjernika pomagati Crkvi u njezinim potrebama: kan. 222;
- plaća laika koji su trajno ili privremeno zaposleni u nekom posebnom služenju Crkve: kan. 231, § 2;
- doprinos za sjemenište: kan. 264;
- odgovarajuća i dostojna plaća klerika koji se posvećuju crkvenoj službi: kan. 281;
- upravljanje dobrima javnih i privatnih vjerničkih društava: kann. 319 i 325;
- osnivanje i zadaće biskupijskog ekonomskog vijeća: kann. 492-493;
- imenovanje i zadaće ekonoma biskupije: kan. 494;
- milostinja dana crkvi koja je istodobno župna i kaptolska: kan. 510, § 4;
- prilozi koji se stavljaju u župnu blagajnu: kann. 531-551;
- odgovornost župnika u upravljanju župnim dobrima: kan. 532;
- uspostava župnog ekonomskog vijeća: kan. 537;
- upravljanje vremenitim dobrima redovničkih ustanova, svjetovnih ustanova i društava apostolskoga života: kann. 634-640, 718, 741;
- prilozi prigodom podjeljivanja sakramenata: kan. 848;
- prilog za misno slavlje: kann. 945-958;
- prilozi prigodom pogreba: kan. 1181.

Od velikog navedenog bogatstva tema u ovom smo se kratkom prikazu odlučili samo za one koje su, prema našem mišljenju, od temeljnog značenja.

1) Svrhe crkvenih dobara

Da bismo postavili naše izlaganje na ispravan i metodološki način, točka od koje želimo poći nije pojam vremenitih dobara, kako bi to moglo izgledati narančnim, nego radije pojam svrha prema kojima su ta dobra usmjerena. Doista, svrhe na našem području zauzimaju temeljno mjesto, igraju presudnu ulogu te sačinjavaju, tako možemo reći, ključ za razumijevanje sustava vremenitih crkvenih dobara. Kan. 1254, kojim i započinje Knjiga V. Zakonika *Vremenita crkvena dobra*, tvrdi da Crkva posjeduje pravo na vremenita dobra da bi postigla svrhe koje su joj vlastite.

Čini nam se krajnje znakovitim što od početka gospodarske materije, zakonodavac izričitim riječima postavlja *suodnos* između dobara i svrha. Imovinsko pravo Crkve ima ovo tipično značenje: njegova objektivna podređenost poslanju koje Crkva treba izvršiti u svijetu, podređenost njezinim karakteristikama i njezinim potrebama. Kad Gospodin Isus ustanovljuje Crkvu kao živo tijelo spasenja preko kojeg njegovo pashalno otajstvo može stići do ljudi svakog vremena i mjesta, istodobno je ustanovljuje kao duhovno zajedništvo i vidljivu zajednicu, obdarenu stoga po prirođenom pravu i sposobnošću posjedovanja svih prijeko potrebnih

sredstava za ostvarenje vlastitih svrha. Stoga Crkva nema samo nutarnju, duhovnu strukturu, strukturu otajstvenog Tijela Kristova, nego i onu vanjsku, vidljivu i društvenu, kojoj su potrebna odgovaraju gospodarska sredstva da bi mogla razviti svoje poslanje i postići vlastite svrhe.

U vezi s tom složenom stvarnošću Crkve, koja je istodobno i vidljiva i duhovna, ovako se izražava Talijanska biskupska konferencije: »Crkva živi u vremenu i prostoru, jer ju je Krist ustanovio ovdje na zemlji kao stvarnost koja proizlazi iz ljudskog i božanskog elementa, kao vidljivo i društveno tijelo, služi Kristovu Duhu koji oživljuje, za rast tijela (usp. LG 8, 1); hodočasti prema nebeskoj domovini, nosi u svojim sakramentima i ustanovama prolazni lik ovoga vijeka i sama boravi među stvorovima (usp. LG 48, 3), svjesna da: 'ovozemne stvari i one koje u ljudskom položaju nadilaze ovaj svijet, usko su međusobno povezane. I sama se Crkva služi vremenitim dobrima koliko to zahtijeva njezina misija'« (GS 76, 5).¹⁰

Nikada ne možemo dovoljno inzistirati na činjenici da samo zbog postignuća vlastitih svrha Crkva posjeduje prirodno pravo na vremenita dobra, koja stoga na crkvenoj razini uvijek imaju narav i vrijednost sredstva.

Međutim, kan. 1254 ne ostaje samo pri jasnoj tvrdnji o postojanju vlastitih svrha Crkve, nego u § 2 daje oznake institucionalnih crkvenih svrha: »uređenje bogoštovlja, briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima«. Popis vlastitih crkvenih svrha nije potpun, kako to jasno proizlazi iz priloga »osobito« (*praecipue*) koji se nalazi u odredbi navedenog kanona. Ipak se predstavlja ne samo dragocjenim, nego i korisnim za individualiziranje barem nosivih stupova, koji su, uostalom, uvijek bili nazočni u povijesti:

- organizacija bogoštovlja koja uključuje gradnju, uzdržavanje i dostatnu opremu posvećenih zgrada i ostalog što im pripada;
- dostojanstveni i primjereni gospodarski odnos prema kleru i prema drugima koji posvećuju svoje aktivnosti u službi Crkve;
- vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima i potrebnima.¹¹

Izravni se izvor kann. 1254, § 2 nalazi u Dekretu o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis*, br. 17, 3 gdje su i izrazi praktično identični. Dapače, u tom

---

¹⁰ CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Sovvenire alle necessità della Chiesa. Corresponsabilità e partecipazione dei fedeli*, Roma 14 novembre 1988., n. 2: u: *Enchiridion della Conferenza Episcopale Italiana* vol. 4/1232; usp. i L. MISTÒ, str. 351; L. CHIAPPETTA, str. 515-516.

¹¹ Usp. L. MISTÒ, str. 352-353.

se tekstu pojavljuje i ideja da su crkvene svrhe šire i da se mogu izvući i odrediti polazeći od Kristova nauka i uređenja Crkve. Osim tih svrha Sabor ukratko iznosi čitavu tematiku u globalnoj i općoj svrsi za Crkvu da »vrši svoje poslanje«, onako kako joj je Gospodin povjerio i uz pomoć svih nužnih sredstava, duhovnih i vremenitih.¹²

2) Pojam crkvenoga dobra

Da bismo naišli na trag pojma vremenitih crkvenih dobara obraćamo se u prvom redu, kako se to odmah pokazuje i logičnim, kanonskoj kodifikaciji koja je određena da konkretno prevede, i preko dobro sročene definicije, saborska razmišljanja i nadahnuća.

Koja su dobra crkvena o tome nam govori kan. 1257, § 1: »Sva vremenita dobra koja pripadaju općoj Crkvi, Apostolskoj Stolici ili drugim javnim pravnim osobama u Crkvi crkvena su dobra i njima se upravlja prema kanonima koji slijede kao i prema njihovim statutima«. Kan. 1257, § 2 neizravno kaže da dobra privatnih pravnih osoba nisu crkvena dobra i ona se u načelu ne upravljaju Zakonikom, nego njihovim statutom, osim ako se izričito određuje što drugo. Ukratko možemo reći da su crkvena dobra ona dobra koja pripadaju nekoj javnoj pravnoj osobi ili općoj Crkvi i Apostolskoj Stolici koje imaju svojstvo moralne osobe po samoj božanskoj uredbi, prema kan. 113, § 1.

Riječ je o istom pojmu koji se nalazio i u Zakoniku iz 1917. godine (kan. 1497, § 1) i koji je uostalom već bio prihvaćen u kanonističkom nauku. Neka se dvojba o pojmu crkvenog dobra pojavila za vrijeme redakcije novog Zakonika, kada se predviđalo uvođenje razlike između javnih i privatnih pravnih osoba, kako se doista i dogodilo u konačnom tekstu Zakonika iz 1983. godine (kan. 116). Najprije se pojam crkvenog dobra odnosio kako na javne tako i na privatne pravne osobe: »Bez obzira na razliku koju je već uvela druga skupština između kanonskih javnih i privatnih osoba, naša je skupština zaključila da se sva imovinska dobra koja pripadaju objema vrstama osoba s jednakim razlogom trebaju smatrati 'crkvenim' dobrima«. ¹³ Međutim, ubrzo je stiglo upozorenje da se doista radi o dvoznačnom pojmu koji se ne može primijeniti na isti način i na dobra javne i na dobra privatne pravne osobe. Tako smo se vratili pojmu crkvenoga dobra Zakonika iz 1917. godine, uz novu redakciju kan. 1254, koja stoga vrijedi samo za dobra javnih pravnih osoba.¹⁴

¹² Usp. Konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, br. 76, 5.

¹³ *Communicationes* 5 (1977.), str. 96, br. 12.

¹⁴ Usp. V. DE PAOLIS, *Beni ecclesiastici (Bona ecclesiastica)*, u: *Nuovo Dizionario di diritto canonico*, nav. dj., str. 99-100.

Javne pravne osobe djeluju u ime crkvenog autoriteta koji ih ustanovljuje i koji unaprijed određuje njihove svrhe. Učinjeno je preciziranje o djelovanju u ime Crkve. Govoreći veoma općenito, svaki vjernik, kada djeluje kao takav, djeluje u ime Crkve i zajednice kojoj pripada, snosi odgovornost za Crkvu. Međutim, to se značenje iscrpljuje u teološkoj i duhovnoj dimenziji. S pravne točke motrišta, vjernik koji privatno djeluje snosi odgovornost za vlastite čine i nikako ne upliće Crkvu kao instituciju u njezinoj zajedničarskoj i društvenoj dimenziji. Kada kan. 116, § 1 kaže da javne pravne osobe djeluju »u ime Crkve«, želi izraziti tu institucionalnu dimenziju: u javnim osobama i preko njih djeluje Crkva kao takva, kao institucija, kao organizirano društvo. Pravna osoba djeluje po nalogu same Crkve, koja ju je osnovala. Djelovanje javnih pravnih osoba je prema odredbi pravnih propisa, ukoliko je pravo ono koje opisuje svrhu, područje djelovanja i ovlaštenja upravitelja.

Po samom pravu javne pravne osobe jesu: partikularne Crkve (biskupije, vojni ordinarijati, itd.), crkvene pokrajine, biskupske konferencije, sjemeništa (mala i velika), župe (i kao-župe), redovničke ustanove kao cjelina, pokrajine i pojedine kuće, družbe apostolskoga života kao cjelina te, osim ako konstitucije određuju drukčije, njihovi dijelovi (provincije) i pojedine kuće.¹⁵ *Po posebnoj odluci* mjerodavnog crkvenog autoriteta mogu steći pravnu osobnost ostale javne pravne osobe: crkvena regija (kan. 433, § 2), hrvatski caritas, katolički bogoslovni fakulteti, teologije, katoličke škole (srednje), kanonički kaptoli (zborni i stolni), katoličko sveučilište, središnja ustanova za uzdržavanje klera, biskupijska ustanova za uzdržavanje klera, konferencija viših redovničkih poglavara (kan. 709), unija viših redovničkih poglavara, itd.

Privatne pravne osobe, nastale inicijativom vjernika (kann. 215 i 299), dobivaju pravnu osobnost samo *po posebnoj dopuštenju* mjerodavnog crkvenog autoriteta koje se daje *odlukom*.¹⁶

Kan. 1257 spominje samo pravne osobe, a ne fizičke, jer dobra fizičkih osoba nikada ne mogu biti »crkvena« u kanonskom smislu, premda mogu pripadati osobama koje obnašaju crkvene službe. Stoga, već na osnovu same definicije trebamo zaključiti da nisu crkvena dobra ona dobra koja pripadaju fizičkim osobama, bilo da su te osobe laici, klerici ili redovnici. Napose je jasno da dobra klerika nisu crkvena nego privatna dobra, premda bi, analogno onome što je nauk uvijek činio u odnosu prema nadarbenskim dobrima, bilo potrebno neko preciziranje o dobrima koja klerici stječu na temelju svoje crkvene službe.¹⁷

---

¹⁵ Usp. kann. 373; 432, § 2; 449, § 2; 238, § 1; 515, § 3; 634, § 1 i 741, § 2. Za vojni ordinarijat usp. *Enchiridion Vaticanum*, vol. 10, br. 348.

¹⁶ Zanimljivo je primijetiti da Zakonik kanona istočnih Crkava govori samo o pravnim osobama, ali ih ne dijeli na javne i privatne, o čemu usp. *Zakonik kanona istočnih Crkava. Proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.* S izvorima, Glas Koncila, Zagreb, 1996., kann. 921 i 1009, § 2.

¹⁷ Usp. L. MISTÒ, str. 355-356; usp. i L. CHIAPPETTA, str. 518.

Zakonik ne donosi nikakav naziv za vremenita dobra koja pripadaju crkvenim privatnim pravim osobama. Autori ih različito nazivaju: necrkvena dobra, laička dobra¹⁸ ili privatna dobra.¹⁹ Izraz »laičko dobro« je dobar, ali ako neko vremenito dobro (npr. kalež) pripada nekom svećeniku, ne bi se moglo reći da je to »laičko dobro«, jer se radi o dobru koje pripada kleriku. Tu bi svakako bolje odgovarao izraz »necrkveno dobro« ili »privatno dobro«.

Polazeći uvijek od definicije crkvenih dobara, shvaćamo smisao kan. 1258 koji ima hermeneutičku narav. Taj kanon jednom za svagda određuje da se u Knjizi V. pod nazivom »Crkva« označuje ne samo opća Crkva ili Apostolska Stolica, nego i svaka javna pravna osoba u Crkvi, jer je upravo ona vlasnik crkvenih dobara.

Pojam se crkvenog dobra odnosi samo na vremenita dobra. Riječ je prije svega o *dobrima*, o ljudskim stvarima koje su prijeko potrebne za ljudsku egzistenciju. Premda ta dobra mogu sadržavati opasnosti zbog zlorabe koju čovjek od njih može učiniti, ona doista proizlaze iz dobrote Boga Stvoritelja da bi čovjek mogao postići svoju sreću, ne samo vremenitu, nego i vječnu. Radi se nadalje o *vremenitim dobrima*, to jest o dobrima prijeko potrebnim za djelovanje u okviru ovog svijeta. Naime, Crkva se, iako ima nadnaravne svrhe, ne može odreći vlastitih dobara ovoga svijeta, ukoliko te svrhe postiže svojim djelovanjem u svijetu. Premda su to vremenita dobra po svojoj naravi, ona se na neki način, participirajući na svrsi Crkve koja je uvijek duhovna, produhovljuju po samoj svrsi i uzdižu na određenu svetost, tako da kažnjiva djela počinjena protiv crkvenih dobara mogu imati obilježje desakralizacije ili svetogrđa (kann. 1375-1377).²⁰

Vremenita se dobra razlikuju od dobara koja možemo nazvati »nutarnje duhovnima« navedenim u drugim dijelovima Zakonika, kao što su npr. slavljenje bogoštovlja, napose sakramentalnog, propovijedanje Božje riječi i naučiteljska djelatnost. U sintetičnom je obliku moguće reći da »vremenita« dobra služe za najpovoljnije ostvarenje stvarnosti koje su »nutarnje duhovne«, pa prema tome, premda su materijalne naravi, uvijek imaju duhovnu svrhu.²¹

Sabor nam ne daje neki poseban pojam crkvenih dobara, ali on novinom od izvanredne važnosti, koju smo već naglasili, uvodi kao bitno stvarno određenje prema svrhama. Stoga, u zaključku možemo na prikladan način ovako formulirati definiciju: crkvena su dobra one vremenite stvarnosti koje služe za stvarno postignuće svrha poslanja Crkve te su, stoga, u vlasništvu neke crkvene javne pravne osobe.

¹⁸ Usp. L. CHIAPPETTA, str. 517; usp. i V. DE PAOLIS, *nav. dj.*, str. 99.

¹⁹ Usp. L. MISTÒ, str. 354.

²⁰ Usp. V. DE PAOLIS, str. 100.

²¹ Usp. L. MISTÒ, str. 354-355.

3) Vrste crkvenih dobara

Razlika se između crkvenih i neckrkvenih dobara odnosi na subjekt koji nad njima ima pravo vlasništva. Ako gledamo narav i neke druge elemente crkvenih dobara, vidjet ćemo da u Zakoniku postoje razne vrste dobara koje Zakonik ne iznosi sustavno. Među ostalim, on spominje: posvećena dobra, dragocjena dobra, pokretna i nepokretna dobra.

a) Posvećena dobra

Zakonik ima jedan tehnički pojam *posvećenog dobra* ili *posvećene stvari* (*res sacra*), koji se precizira. Kan. 1171 definira posvećene stvari koje su posvetom ili blagoslovom određene za bogoštovlje. Posvećenim (svetim)²² stvarima nazivaju se likovi (kan. 1188), mjesta (kan. 1205), zgrade (kan. 1220, § 2) ili stvari općenito (kan. 1269 i 1376). Dva su konstitutivna elementa sakralnosti: određenje za bogoštovlje i obred posvete ili blagoslova. Ipak se primjećuje da kategorija »posvećenog dobra ili posvećene stvari« nije baš vrsta crkvenog dobra, jer sve posvećene stvari nisu crkvene (posvećeni kalež može biti i u vlasništvu nekog svećenika). Zakonik predviđa posvećene stvari i u vlasništvu privatnih osoba (usp. kan. 1269). Nisu ni sve crkvene stvari posvećene. Ne može se reći ni da su posvećene stvari automatski izvan trgovine, premda postoje ograničenja za njihovu uporabu (kan. 1171). Kan. 1376 predviđa i kažnjivo djelo obeščašćenja posvećenih stvari.²³

b) Dragocjena dobra

Zakonodavac pozna pojam crkvenog *dragocjenog dobra* ili *dragocjene stvari* (*res pretiosa*), kojemu pridaje važne pravne posljedice. O dragocjenim stvarima nalazimo različite tragove u Zakoniku (kan. 638, § 3; 1189; 1220, § 2; 1283, br. 2 i 1292, § 2). »Dragocjenost« se izvodi iz razloga povijesti ili umjetnosti (kan. 1292, § 2), dok je prijašnji Zakonik predviđao i »materiju«. Riječ je ipak o objašnjenju primjerima, a ne o taksativnim odredbama. Doista, kan. 1189 govori o dragocjenim likovima, a tumači ih »starinom, umjetnošću ili štovanjem«. Da bi zakonodavac uzeo u razmatranje kategoriju »dragocjenosti«, ipak se traži da tu bude i znatna vrijednost. Za određivanje vrijednosti ne gleda se na korist vlasnika, to jest Crkve, nego na umjetnost i na povijest. Vrijednost se potom procjenjuje u vezi s pojedinim predmetima. U svakom slučaju vrijednost koja se uzima u promatranje nije ona o kojoj se govori u kan. 1292, nego ona na koju su ukazivali prijašnji kanonski nauk i pravosuđe, a koji još uvijek ostaju na snazi: općenito se

---

²² Latinski se pridjev »*sacer*« prevodi u Zakoniku s »posvećen« ili »svet«.

²³ Usp. V. DE PAOLIS, str. 100; usp. i L. CHIAPPETTA, str. 519.

uzimala tridesetina najvećeg iznosa, za koji se zahtijevalo dopuštenje Svete Stolice za otuđenje vremenitih dobara. Hrvatska je biskupska konferencija odredila 300.000 američkih dolara kao najviši iznos, kada se zahtijeva dopuštenje Svete Stolice za otuđenje crkvenog dobra.²⁴ Kad se 300.000 podijeli sa 30 dobije se 10.000 američkih dolara.

Konačno se opaža da kvalifikacija »dragocjenog dobra« sačinjava kategoriju crkvenog dobra s obzirom na otuđenje. Stoga se ona tiče samo crkvenih dobara.²⁵

c) Pokretna i nepokretna dobra

Prijašnji je Zakonik dijelio crkvena dobra na *tvarna* i *netvarna* (*bona sive corporalia sive incorporalia*); tvarna su se dobra dalje dijelila na *nepokretna* i *pokretna* (*tum immobilia tum mobilia*: kan. 1497, § 1). Pojmovi koji se odnose na te razlike uzeti su iz rimskog prava. Tvarna su ona dobra koja se mogu doticati ili koja potpadaju pod sjetila (kuća, njiva ...); naprotiv, netvarna su ona dobra koja se ne mogu doticati ili koja ne potpadaju pod sjetila; ona se mogu shvatiti samo razumom, kao što su npr. različita prava. Novi Zakonik donosi samo razliku pokretnih i nepokretnih dobara (*res immobiles* – nekretnine: kan. 1270; *res mobiles*: kan. 1283, br. 2), a da nam ipak o njima ne daje definiciju. Ustvari moderna pravna uređenja ne pridaju više veliku važnost tim razlikama. Ona se ograničavaju na to da daju popis pokretnih i nepokretnih dobara. U svakom slučaju kanonsko pravo za tu razliku upućuje na građansko pravo (kan. 1290).²⁶

4) Pravo Crkve na vremenita dobra na kojem sudjeluju i javne pravne osobe

Kan. 1254, § 1 potvrđuje pravo na vremenita dobra, po božanskoj uredbi, samo Katoličkoj crkvi. To se pravo potom specificira u sljedećim kanonima. Nužno je ispitati povezanost tih kanona za bolje razumijevanje *crkvenosti* dobara i odnos između prava Crkve i prava drugih pravnih osoba.

a) Pravo Crkve

Kan. 1254, § 1 sadrži opću tvrdnju: »Katolička crkva može po prirođenom pravu, neovisno o svjetovnoj vlasti, stjecati, posjedovati i otuđivati vremenita

²⁴ Usp. *Službene vijesti HBK*, br. 1-1994., (2), str. 10, koja u vezi s kan. 1291, § 1 propisuje: »Hrvatska biskupska konferencija određuje: najmanji iznos – 100.000 američkih dolara; najveći iznos – 300.000 američkih dolara«. Treba ipak reći da je odredba HBK neprecizna. Stoga smatramo da se ona mora ispraviti i glasiti: »300.000 USD«. Naime, i kanadski je dolar »američki dolar« ali se njegova vrijednost znatno razlikuje od vrijednosti USA dolara.

²⁵ Usp. V. DE PAOLIS, str. 101.

²⁶ Usp. V. DE PAOLIS, str. 101.

dobra te upravljati njima da bi postigla svrhe koje su joj vlastite». ²⁷ Katolička je crkva kao takva ta koja ima pravo na vremenita dobra. Riječ je o *prirođenom pravu* (*ius nativum*), koje joj dolazi od samog Utemeljitelja, Isusa Krista. Prirodno je pravo Crkve skopčano sa samom njezinom naravi, koje ona oduvijek posjeduje, koje je s njom i rođeno, a koje joj ne daju drugi, napose joj ga ne daje državni autoritet. ²⁸ Pravo se temelji na svrhama koje ona treba postići i koje su isključive i vlastite. Te se nadnaravne svrhe u sebi ne mogu postići bez vremenitih sredstava, jer Crkva djeluje i u povijesti i u vremenu i u prostoru. Prijeka potreba vremenitih dobara strogo slijedi iz naravi i poslanja Crkve. Doista, kako smo već spomenuli, svrhe koje Crkva smatra svojim i isključivima, kako tvrdi kan. 1245, § 2, jesu: uređenje bogoštovlja, briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima. ²⁹

Pravo Crkve na vremenita dobra mora biti *neovisno* (*independenter*) o svjetovnoj vlasti, koja niti je za to pozvana niti je u mogućnosti da pravilno prosudi kakva dobra, koliko i gdje su Crkvi vremenita dobra potrebna. Budući da bez vremenitih dobara Crkva ne bi mogla kao vidljiva i neovisna zajednica postojati niti uspješno djelovati prema svojoj svrsi, to joj pravo na vremenita dobra pripada već na temelju samog naravnog prava, bez obzira da li joj, i koliko, to pravo priznaje svjetovna vlast.

Pravo Crkve na vremenita dobra mora biti *potpuno* pravo, to jest pravo koje obuhvaća sva gospodarsko-pravna pitanja koja se odnose na stjecanje, posjedovanje, upravljanje i otuđivanje vremenih dobara. ³⁰

b) Pravo javnih pravnih osoba

Samo se po sebi nameće pitanje: kako se konkretno ostvaruje to pravo Crkve na vremenita dobra za postignuće vlastitih svrha? Znamo da Katolička crkva kao

---

²⁷ Prijevod je kanona uzet iz: *Zakonik kanonskoga prava. Proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. S izvorima*, GK, Zagreb, 1996. Smatram da bi trebalo promijeniti redosljed glagola, kako je i u latinskom tekstu: »stjecati, posjedovati, upravljati i otuđivati vremenita dobra ...«. Latinski je glagol *retinere*, preveden s »posjedovati«. Isti je glagol, koji se nalazio i u prijašnjem Zakoniku (*retinendi*: kan. 1495, § 1), A. Crnica preveo s »držati«, o čemu usp. A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945., str. 283, br. 920. V. DE PAOLIS istu riječ prevodi na talijanski s »*ritenere*«, str. 101-102, a L. CHIAPPETTA, s »*possedere*«, str. 514, kao što to čini i službeni talijanski prijevod, o čemu usp. *Enchiridion Vaticanum*, vol. 8, kan. 1254, § 1. Kad se radi o redovničkom pravu, upotrebljava se latinska riječ »*possidendi*«, koja je prevedena s »posjedovati« (usp. kan. 634, § 1).

²⁸ Usp. L. MISTÒ, *Chiesa e beni temporalì: un rapporto da ridisegnare*, u: *Quaderni di diritto ecclesiale* 4 (1991.), 304.

²⁹ Usp. V. DE PAOLIS, str. 101, 102.

³⁰ Usp. L. CHIAPPETTA, str. 515.

takva nema dobara izravno upisanih na svoje ime. Ali Katolička crkva djeluje prije svega preko Apostolske Stolice, putem službe prvenstva vrhovnog prvosvećenika, ustanovljene od samog Isusa Krista, preko partikularnih crkava i preko svih drugih javnih pravnih osoba koje, po definiciji, djeluju u ime Crkve za postignuće crkvenih svrha, po posebnom ovlaštenju primljenom s obzirom na javno opće dobro, po samom njihovom utemeljenju. Kanoni koji slijede točno određuju tko ima u kanonskom uređenju sposobnost stjecanja (kan. 1255) i posjedovanja dobara (kan. 1256) za crkvene svrhe te koja su, stoga, dobra crkvena (kan. 1257, § 1). Premda je sposobnost stjecanja priznata i privatnim pravnim osobama, pojam se crkvenog dobra ostvaruje samo kod dobara javnih pravnih osoba, jer samo u njima i preko njih djeluje Crkva kao takva. Javne pravne osobe imaju pravo stjecati i posjedovati dobra ukoliko Crkva, koja ih je osnovala i osposobila za djelovanje u njezino ime, djeluje u njima i za njih; ona ostvaruje svoje pravo na vremenita dobra za postignuće vlastitih svrha. Nazivaju se crkvenim dobrima, to jest dobrima Crkve, jer su to na neki način, ali u veoma dubokom i stvarnom smislu, dobra Crkve: ona su stečena po pravu danom od Crkve i za neku svrhu Crkve. Stoga svrhe, kako smo već naglasili, imaju temeljnu važnost u promatranju crkvenih dobara.³¹

Vlasništvo dobara, pod vrhovnim autoritetom rimskog prvosvećenika, pripada onoj pravnoj osobi (javnoj ili privatnoj) koja je ta dobra zakonito stekla (kan. 1256). Navedeni kanon spominje samo vrhovni autoritet rimskog prvosvećenika, a ne i vrhovni autoritet Biskupskog zbora (LG, 22, 2). Čini se da neposredni karakter vlasti Biskupskog zbora treba teološki produbiti. Istodobno treba priznati da bi čitavi Biskupski zbor teško mogao vršiti takvu neposrednu vlast u praksi.³²

c) Crkvena dobra redovničkih ustanova

Redovničke ustanove, kao i dijelovi na koje se one dijele, to jest pokrajine i redovničke kuće, imaju na temelju istog kanonskog uređenja narav javnih pravnih osoba. Upravo zbog toga kan. 634, § 1, primjenjujući samo kann. 1255 i 1256, jasno kaže da su: »ustanove, pokrajine i kuće pravne osobe po samom pravu, sposobne su stjecati, posjedovati (*retinendi*³³) i otuđivati vremenita dobra te upravljati njima, osim ako se ta sposobnost isključuje ili ograničuje u konstitucijama«. Kan. 634, § 1 potvrđuje načelo upravo zato da potvrdi mogućnost da sposobnost može biti posve isključena ili ograničena u konstitucijama ustanova. Kada se dogodi isključenje to redovito biva za redovničke kuće. Ograničenje se može odnositi ili

³¹ Usp. V. DE PAOLIS, str. 102.

³² Usp. P. ERDŐ, *Chiesa e beni temporali: Principi fondamentali del Magistero del Concilio vaticano II* (cann. 1254-1256), u: *AA. VV., I Beni temporali della Chiesa*, LEV, Città del Vaticano, 1999., str. 33-34.

³³ Usp. bilješku 27.

na pravo stjecanja ili na pravo zadržavanja ili upravljanja ili otuđivanja. Katkada se ograničenje može ostvariti u podređivanju višoj vlasti kako prava na stjecanje i na zadržavanje tako i prava na upravljanje, prema pojedinačnim navadanjima istih konstitucija.³⁴

d) Svjetovno priznanje

Prema Ugovoru između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima³⁵, Republika Hrvatska priznaje javnu pravnu osobnost Katoličke Crkve i svih crkvenih ustanova, koje imaju takvu osobnost prema odredbama kanonskoga prava (čl. 2., stavak 1. i 2.). Prema istom Ugovoru crkvene pravne osobe mogu kupovati, posjedovati, koristiti ili otuđivati pokretna i nepokretna dobra te stjecati i otuđivati imovinska prava, prema odredbama kanonskoga prava i zakonodavstva Republike Hrvatske. Iste pravne osobe mogu osnivati zaklade. Djelatnost tih zaklada, s obzirom na građanske učinke, ravna se prema odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske (čl. 10., stavak 1. i 2.). U čl. 10. govori se o »crkvenim pravnim osobama«, što znači da su tu uključene kako javne tako i privatne pravne osobe.

Prema Ugovoru između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima³⁶ pravne osobe Katoličke Crkve, u skladu s odredbama kanonskoga prava, mogu slobodno primati milostinju i darove vjernika te prihvaćati druge uobičajene oblike prinosa vjernika za uzdržavanje crkvenih ustanova. Na ta se primanja ne primjenjuje odredba poreznog sustava Republike Hrvatske (čl. 1. stavak 1. i 2.).

5) *Važnost svrha crkvenih dobara*

a) Jedinstvo na temelju svrha

Crkvena dobra u crkvenim svrhama imaju duboko jedinstvo tako da bi se iz te perspektive moglo govoriti o jedinstvenoj imovini crkvenih dobara. Kroz tolika stoljeća svrhe su bile tako važne da se nije ni postavljao problem subjekta vlasništva crkvenih dobara, jer je sve bilo određeno više od svrha nego od subjekta koji ih je posjedovao. Pitanje subjekta vlasništva bilo je postavljano samo kasnije i to zbog sporednih razloga: da se crkvena dobra zaštite na najsigurniji način od eventualnih nasilnih prisvajanja. Stoga smo došli do ove mnogostrukosti subjekata

---

³⁴ Usp. V. DE PAOLIS, str. 102-103.

³⁵ Usp. *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, nav. dj.*, str. 27-37.

³⁶ Usp. *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, str. 61-69.

vlasništva, o kojima se govori i u sadašnjem Zakoniku, napose u kan. 1256. Ipak mnogostrukost subjekata vlasništva ne oduzima jedinstvo svrha zbog činjenice što se uvijek radi o subjektima koji imaju svoje utemeljenje od Crkve i koji djeluju u njezino ime i po njezinom ovlaštenju. Stoga je vlasništvo »pod vrhovnom vlašću rimskog prvosvećenika« (kan. 1256) koji je »vrhovni upravitelj i raspolagatelj svih crkvenih dobara« (kan. 1273³⁷). Pravo na dobra je pravo »prema pravnoj odredbi«, to jest ono je u području kanonskoga prava (kan. 1255).³⁸

U toj perspektivi crkvena dobra, upravo zato što trebaju služiti svrhama Crkve, zadržavaju odredište koje uvijek mora biti crkveno i s te točke motrišta uvijek imaju zajedničkarski karakter i moraju, unutar određenih granica, prema pravnoj odredbi, biti u vezi sa hitnošću i prioritetom svrha.³⁹

b) Svrhe određuju posjedovanje i uporabu

Svrhe utemeljuju pravo na dobra i točno određuju njihove granice. Doista, Crkva ima pravo na dobra, ukoliko ima »vlastite svrhe« koje treba postići (kan. 1254, § 1). Ali svrhe Crkve su nadnaravne i postižu se prema naravi i poslanju Crkve. Poslanje Crkve nije ni političkog, ni gospodarskog ni socijalnog reda: njezina je svrha doista religioznog reda.⁴⁰ Premda su joj dobra potrebna, Crkva ne stavlja svoju nadu u sredstva ovoga svijeta⁴¹ i služi se samo onim sredstvima koja odgovaraju zahjevima Evanđelja i dobru svih prema prilikama vremena i različitosti ljudskih stanja. Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* veoma jasno opominje: »Kad se apostoli i njihovi nasljednici sa suradnicima šalju da ljudima navješćuju Krista Spasitelja svijeta, u vršenju svog apostolata oslanjaju se na moć Božju, koji vrlo često u slabosti svjedoka očituje snagu Evanđelja. Treba da svi koji se posvete službi Božje riječi koriste putove i sredstva Evanđelja, koja se u mnogočemu razlikuju od sredstava ovozemaljskih država.«⁴² U tom kon-

³⁷ Hrvatski prijevod kan. 1273 treba glasniti: »Rimski je prvosvećenik, snagom prvenstva u upravljanju, vrhovni upravitelj i raspolagatelj svih crkvenih dobara«.

³⁸ Usp. V. DE PAOLIS, str. 103.

³⁹ Usp. V. DE PAOLIS, str. 103.

⁴⁰ »Doduše, misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije niti političkog, niti ekonomskog, niti socijalnog reda: svrha, naime, koju joj je odredio, religioznoga je reda« (Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, br. 42, 2).

⁴¹ »Doduše, ovozemne stvari i one koje u ljudskom položaju nadilaze ovaj svijet, usko su međusobno povezane. I sama se Crkva služi vremenitim stvarima koliko to zahtijeva njezina misija. Ali ona ne stavlja svoju nadu u povlastice što joj ih pruža građanska vlast. Štoviše, ona će se odreći korištenja nekih zakonito stečenih prava kad se ustanovi da bi se njihovim korištenjem mogla dovesti u sumnju iskrenost njezina svjedočanstva ili ako nove prilike traže drugo uređenje« (*Gaudium et spes*, br. 76, 5).

⁴² *Gaudium et spes*, br. 76, 4.

tekstu možemo shvatiti i riječi Pavla VI., koji upozorava na nužnost gospodarskih i materijalnih sredstava, ali i na posljedice koje ona sa sobom donosi: nikad se u njihovom traženju, zahtijevanju i upravljanju, ne smije nadmašiti pojam »svrha« kojemu dobra trebaju služiti i s kojim treba osjetiti graničnu kočnicu, velikodušnost upotrebe i duhovnost značenja.⁴³

c) Produhovljenje dobara u odnosu na svrhe

Već smo spomenuli da su svrhe Crkve duhovne, a crkvena dobra, prema su u sebi materijalna i svjetovna, sudjeluju na neki način na toj duhovnosti. Budući da crkvena dobra veoma često proizlaze iz volje vjernika, koji na taj način žele izraziti svoj odnos prema Bogu (vjerska svrha), njihova je volja sveta i mora je poštivati onaj koji ta dobra od njih prihvaća. Tako kann. 1267, § 3; 1284, § 2, br. 3 i 1300 potvrđuju načelo poštivanja volje vjernika koji namjenjuju dobra za svrhe za koje su ih dali. Njihove se volje moraju »veoma brižljivo« (*diligentissime*) izvršavati, izričito kaže kan. 1300. Važno je znati tko je subjekt vlasništva dobara (*subiectum inhaesionis*), ali ništa manje nije važno znati komu su ta dobra namijenjena (*subiectum utilitatis*).⁴⁴

6) Zakoni koji reguliraju crkvena dobra

a) Isključiva mjerodavnost Crkve

Upravo zato što su crkvena dobra dobra Crkve i u službi njezinih svrha, ona su pod upravom Crkve i ravnaju se prema njezinim zakonima. Kan. 1254, § 1 spominje da pravo na dobra kao i na upravljanje njima ne dolazi Crkvi od svjetovne vlasti, nego od samog njezinog Utemeljitelja. Stoga su vlasništvo i upravljanje njima uređeni kanonskim pravom (kann. 1255-1256), pod vrhovnim autoritetom rimskog prvosvećenika (kan. 1256). Polazna točka za upravljanje dobrima je pravo Crkve, bilo ono opće generalno Knjige V. Zakonika, bilo ono opće posebno za redovnike (kann. 634-640), bilo ono vlastito (kann. 617; 635, § 2, 638, § 1). Doista, zakonodavstvo odgovara naravi zajednice koja mu je izvor. Ako dobra Crkve služe svetim svrhama i ako trebaju djelovati prema naravi i poslanju Crkve, onaj koji želi upravljati dobrima Crkve prema njezinu duhu mora imati ispravan odnos prema njezinom zakonodavstvu. Odatle proizlazi prijeka potreba da upravitelji crkvenih dobara dobro poznaju zakonodavstvo i duh kako Crkve tako i vlastite ustanove, da bi ih izrazili u svom ponašanju.⁴⁵

---

⁴³ Usp. V. DE PAOLIS, str. 103-104.

⁴⁴ Usp. V. DE PAOLIS, str. 104.

⁴⁵ Usp. V. DE PAOLIS, str. 104.

b) Prihvaćanje građanskih zakona

Ne smije se zaboraviti da Crkva živi u vremenu i da ima neprekidne odnose sa suvremenim političkim zajednicama: među njima postoji trajni uzajamni utjecaj. Svjetovne zajednice mogu Crkvi pružiti mnogo, napose s tehničke i kulturne točke motrišta, kao što i Crkva njima može dati mnogo, predstavljajući evanđeosku poruku i vrijednosti koje ona sadrži. Taj je utjecaj bio napose snažan na području prava. Ne smijemo zaboraviti da se Crkva razvila u jednoj kulturi gdje je vrijedilo i vladalo rimsko pravo. Premda je to pravo pružilo dobru podlogu za organizaciju i strukturiranje Crkve, ono je poprimilo i velike blagotvorne utjecaje od strane evanđeoske poruke. Taj je utjecaj bio napose naglašen na području imovinskog prava. Tvrdnja »*Ecclesia vivit iure romano*« (Crkva živi po rimskom pravu) našla je posebnu primjenu upravo na području privatnog imovinskog prava. To je načelo bilo prihvaćeno i u Zakoniku iz 1917. Međutim, u istom Zakoniku nalazimo načelo upućivanja na građansko pravo naroda, napose u kan. 1529. Razlozi su za to mnogostruki u koje ovdje ne možemo ulaziti. Dovoljno je reći da većina modernih država ne priznaje kanonsko pravo kao neovisni izvor prava. Ako bi Crkva htjela to regulirati pod svaku cijenu došlo bi do čestih svađa. Zna se potom da je osobito pravo veoma različito već prema različitim narodima: ako bi Crkva polagala pravo na reguliranje vlastitim općim uređenjem čitavo područje vremenitih dobara, bio bi težak, ako ne i nemoguć, minimum jednoobraznosti. Napokon, potpuna primjena odredaba o vremenitim dobrima zahtijevala bi takvu golemu građu zakona koja bi neizmjereno otežala crkveni život do te mjere da bi ga učinila gotovo nemogućim. Stoga je Crkva u svojoj razboritosti izabrala mudar put na crti tradicije: izdala je veoma ograničenu normativu, koja dotiče bitna načela i pitanja o crkvenim dobrima. Knjiga V. je najkraća knjiga novog Zakonika. Crkva je u ostalim pitanjima prihvatila (»kanonizirala«) građansko zakonodavstvo. Preko ustanove kanonizacije Crkva, s jedne strane, spašava načelo svoje isključive mjerodavnosti za ono što se odnosi na vlastiti život a, s druge se strane, prilagođava mjesnim prilikama: zakoni formalno prihvaćeni jesu crkveni zakoni, tako da građanski zakoni obvezuju vjernike unutar Crkve, po odluci samog crkvenog autoriteta: radi se o istinskim i vlastitim crkvenim zakonima. Naprotiv, materijalno gledano, to jest s obzirom na sadržaj, to su zakoni naroda u kojima Crkva živi (kann. 22; 197 i 1290).⁴⁶

c) Poštovanje i pokoravanje građanskim zakonima

Od kanonizacije se moraju razlikovati odredbe koje samo upućuju na građansko pravo, ili zbog razloga razboritosti ili zato što se radi o vlastitoj mjerodavnosti

⁴⁶ Usp. V. DE PAOLIS, str. 104-105.

građanskog zakonodavstva. Kan. 668, § 4 preporučuje, koliko je moguće, da se redovnik odrekne svojih dobara u obliku valjanom i u građanskom pravu, da se ne bismo našli u teškoćama pred građanskim zakonima i da bismo bili u stanju koristiti se prednostima koje proizlaze iz činjenice što se imaju i građanski učinci. Isto treba reći i o odredbi kan. 1274, § 5 koja želi da ustanove o kojima je riječ u istom kanonu (ustanova za uzdržavanje klerika i ustanova za socijalno osiguranje klera) imaju učinak i u građanskom pravu. Ovdje pripada u razboritoj mjeri i odredba kan. 1284, § 2, br. 2, koja želi da se vlasništvo crkvenih dobara osigura na načine koji vrijede i u građanskom pravu, kao i odredba istog kan. 1284, § 2, br. 3 koja spominje da treba paziti da Crkva ne bi pretrpjela štetu zbog neobdržavanja propisa građanskih zakona. Kan. 1293, § 2 u vezi s otuđenjima određuje: »Da bi se izbjegla šteta za Crkvu, neka se obdržavaju i druge mjere opreza koje je propisao zakoniti autoritet«. Kan. 1299, § 2 daje jednu preporuku: »U odredbama za slučaj smrti u korist Crkve, neka se, ako je moguće, obdržavaju propisi građanskoga prava«; ali odmah precizira: »ako su oni zanemareni, moraju se baštinici podsjetiti na obvezu da su dužni ispuniti volju oporučitelja«. Kan. 1296 pravi hipotezu o nevaljanim otuđenjima za kanonski zakon, ali valjanima prema građanskim zakonima. Naprotiv, odredba je kan. 1286, koja se odnosi na građanske zakone što se tiče rada i socijalnog života, samo poziv na obvezu koja se već sama po sebi nameće na temelju samog naravnoga zakona.⁴⁷

Zaključak

Ima klerika, redovnika i laika koji se, nakon II. vatikanskog sabora, zalažu za Crkvu koja bi bila posve lišena vremenitih ili gospodarskih dobara. Neki od njih, vođeni različitim razlozima, proglašavaju vjerodostojnom, to jest ustanovljenom od Krista Gospodina, samo Crkvu koja je, odričući se svih vremenitih dobara, siromašna i koja veoma siromašno živi. Drugu su Crkvu, koju oni sami nazivaju bogatom, obdarenu gospodarskim sredstvima, izmislili i potvrdili ljudi. Ona prva je kršćanska Crkva, a ova druga rimska; prva apostolska, druga konstantinova; prva teološka, druga pravna; prva karizmatička, druga društvena; prva božanska, druga ljudska. Njihovo pozivanje na II. vatikanski sabor ne vrijedi, jer on, kako smo vidjeli, ne niječe pravo Crkve na vremenita dobra.⁴⁸

Poznato je da je zakonodavac, pripremajući novi Zakonik, slijedio upravo II. vatikanski sabor. Tako možemo naći mnoge kanone, među kojima i one o vremenitim crkvenim dobrima, koji su, u stvari, prepisani iz saborskih dokumenata. Kako Sabor tako i Zakonik postavljaju u prvi plan ne definiciju vremenitog crkvenog

---

⁴⁷ Usp. V. DE PAOLIS, str. 105.

⁴⁸ Usp. V. DE PAOLIS, *De bonis Ecclesiae temporalibus. Adnotationes in Codicem: Liber V*, Rim, 1986., str. 37-38.

dobra, nego tematiku o svrhama upravo stoga što su svrhe odlučujuće za utemeljenje prava Crkve na vremenita dobra. I Sabor i Zakonik jasno govore o suodnosu između crkvenih vlastitih svrha i vremenitih dobara. Ako se ne obaziremo na opću Crkvu i Apostolsku Stolicu, možemo reći da su crkvena dobra sva vremenita dobra koja pripadaju nekoj *javnoj pravnoj osobi* u Crkvi.

Treba svakako priznati da isti razlog koji opravdava pravo Crkve na vremenita dobra – to jest zahtjev da Crkva ima sva prijeko potrebna sredstva za postignuće vlastitih svrha – određuje i granice tog prava. Stoga, treba isključiti svako posjedovanje koje služi za postignuće svrha koje su Crkvi strane ili svrha koje nisu prijeko potrebne za vlastite svrhe ili koje ih čak priječe. Istina, svrhe su Crkve nadnaravne, ali se ona ne odriče dobara ovoga svijeta, jer te svrhe postiže upravo svojim djelovanjem u svijetu. Zato vremenita crkvena dobra trebaju uvijek biti i ostati samo sredstva, a nikada svrha crkvene djelatnosti.

Summary

THE TEMPORAL GOODS OF THE CHURCH

Taking into consideration the ecclesiology of the Second Vatican Council and the precepts of the Code of Canon Law promulgated in 1983, the author is concerned with the temporal goods of the Church. The Church is made up of human and divine elements, which make up only one and indivisible reality. The Church uses temporal goods in so much as demands its mission, while not losing sight of its spiritual goal. The Code speaks of the inherent right of the Church to temporal goods, the objectives of ecclesiastical goods, the further specification of subjects that are implied by the concept of »Catholic Church«, the subject of ownership, the concept and administration of ecclesiastical goods, the administration of goods of private judicial persons, whose goods are not of the »church«, the concept of »Church« in Book 5 of the Code, the importance of the objectives of ecclesiastical goods, and the laws that regulate ecclesiastical goods.

Key words: ecclesiastical goods, proper objectives of the Church, public judicial persons, private judicial persons, supreme authority of the Church and the acceptance of secular laws.